

СТАБИЛИЗАЦИОНА ПРОГРАМА НА ВЛАДАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Процесот на транзиција на македонското стопанство се остварува во исклучително неповолни услови и остри ограничувања. Секуларно присутните рецесивни движења се изострија поради шоките што ги доживува стопанството, а се условени од делувањето на екстерни фактори, пред сè од политичка природа: распаѓањето на поранешна Југославија, губењето на значаен дел од традиционалните пазари, економските санкции на ООН кон СРЈ – Србија и Црна Гора, честите блокади од нашиот јужен сосед, отежнатиот пристап на меѓународниот финансиски пазар. Стопанската активност е драстично намалена, присутна е висока макроекономска нестабилност, а екстерните и интерните дефицити радикално се зголемуваат.

По осамостојувањето на Република Македонија, низ процесот на воспоставување на нормативно-институционална рамка и со макроекономското управување, се настојуваше да се ублажат економските проблеми.

При остри материјални ограничувања кои делуваат на капацитетот на понудата, во отсуство на трансфер на странски капитал, стабилизационата макроекономска политика беше насочена кон управувањето со агрегатната побарувачка. Со мерките пред сè во доменот на монетарната, фискалната политика, политиката на девизниот курс и делумно политиката на доходи, отстрането е стопанството од зоната на хиперинфлацијата во која се наоѓаше при монетарното осамостојување. Но, опасноста од хиперинфлацијата не е совладана врз трајни основи. Структурните дисторзии и особено натамошното кумулирање на дефицитите во билансот на плаќањата, во фискалниот и во реалниот сектор, генерираат снажни инфлаторни импулси.

Неспорен е фактот дека само доколку стабилизационата макроекономска политика е поддржана со управуван процес на структурни промени во финансискиот сектор и во секторот на претпријатијата, реално е да се очекуваат подолгорочни ефекти врз макроекономската рамнотежа, заживување на производството и покренување на развојот. А пак за неинфлаторно намалување на дефицитите и динамизирање на структурните реформи, од критично значење е екстерната финансиска поддршка.

Ваквото сознание е во основата на дизајнирањето на Стабилизационата програма, чии основни елементи се усогласени со Меѓународниот монетарен фонд, во функција на обезбедување на неопходна поддршка од меѓународните финансиски институции.

I. МАКРОЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА

1. Во Република Македонија и во 1993 година продолжи генералниот тренд на влошување на макроекономските перформанси. Натаму се одржува релативно висока макроекономска нерамнотежа која се манифестира особено преку високиот реален пад на општествениот производ, на индустриското и на земјоделското производство, на активоста во градежништвото и сообраќајот, реалниот пораст на платите и на пензиите, порастот на невработеноста, зголемувањето на фискалните и парафискалните дефицити и на загубите во стопанството. И натаму е присутна финансиска недисциплина.

Во услови на пазарна и транспортна изолација се оценува дека во 1993 година општествениот производ ќе оствари реално намалување околу 15% во однос на 1992 година. Индустриското производство во периодот јануари–октомври е намалено за 13,6% во однос на истиот период од претходната година, а за цела година се оценува дека намалувањето ќе изнесува околу 15%. Земјоделското производство се оценува дека ќе се намали за околу 20%. Падот на производството на одделни земјоделски култури ќе изнесува меѓу 50 и 70%, главно поради катастрофалната суша. Намалување за околу 15% се очекува во градежништвото, а за околу 20% во сообраќајот.

Општата финансиска состојба, а посебно во фискалната сфера е исклучително тешка. Проширувањето на јавните функции во одбраната, безбедноста, дипломатијата, интервенциите во стопанството, социјалната заштита и во одделни управни функции (царина и сл.) по воспоставувањето на целосната сувереност на земјата предизвика потреба од пораст на јавните расходи. Истовремено, ерозијата на приходите за финансирање на јавните потреби, што настана како последица на пролонгираната кризна економска ситуација и како резултат на масовната незаконска даночна евазија, која се манифестираше првенствено кај обврзниците во приватниот сектор, доведе до натамошно продлабочување на дебалансот во фискалниот сектор. Урамнотежувањето на буџетот и на финансиските планови на фондовите се врши формално, односно преку кумулирање на неизвршени обврски, со делумно финансирање или со нефинансирање на некои намени. Ваквите состојби и проблеми во јавното финансирање условуваат високи фискални дефицити кои претставуваат потенцијална опасност од приклонувањето кон инфлаторно финансирање.

Фискалните и парафискалните дефицити во 1993 година се проценува дека ќе изнесуваат околу 7,2 мл. денари, односно околу 10% од општествениот производ (несметајќи ги непокриените дефицити пренесени од 1992 година). Загубите на претпријатијата во 1993 година се оценува дека ќе изнесуваат околу 10% од очекуваниот општествен производ.

Инвестициите во основни фондови во периодот јануари–октомври 1993 година остварија реално намалување за околу 5%, а учеството на стопанските инвестиции во општествениот производ за оваа година се оценува на околу 7%.

Платите на вработените во периодот јануари – септември 1993 година остварија реално зголемување од 24% во споредба со истиот период од минатата година. Просечното ниво на платите во јануари – септември 1993 година изнесуваше околу 100 долари.

Определени резултати во оваа година се постигнати во соборувањето на инфлацијата, која по високиот пораст во почетокот на годината (23,8% просечно за јануари–февруари) во наредните месеци е редуцирано на близу 7% средно месечно. Но, големите дефицити во економијата, високиот реален пораст на платите, депрецијацијата на курсот на присутните диспаритети кај одделни контролирани цени, веќе во октомври оваа година условија забрзување на инфлацијата. Се очекува во декември оваа година инфлацијата да изнесува околу 15%, а за цела година околу 233%, односно 10,6% средно месечно.

Платниот биланс е главно врамнотежен, но без во него да се вклучат обврските спрема странските кредитори. Треба да се има предвид дека Република Македонија во досегашниот период по осамостојувањето не беше во можност да го сервисира надворешниот долг. Тоа доведе до кумулирање на неотплатени обврски што кон крајот на 1993 година ќе изнесуваат близу 380 милиони долари, од кои околу 137 милиони долари спрема мултилатералните кредитори, а во рамките на тоа околу 109 милиони долари спрема Светската банка. Девизните резерви во десетте месеци од годината се зголемени за околу 60 милиони долари. Меѓутоа, приспособувањето на платниот биланс се оствари по цена на драстична редукција на увозот, а особено на производите за репродукција, што услови висок пад на производството.

2. Во сложени услови и остри интерни и екстерни ограничувања, продолжи процесот на нормативно заокружување на стопанскиот систем, но тој се остварува доста забавено. Незаокружената стопанско-системска рамка создава простор за значајно присуство на сивата економија, особено во сферата на прометот. Суштествено е забавен и процесот на реструктурирање и приватизација. Освен одделни мерки за линеарна санација на банките изостана нивната поединечна санација.

3. Врз основа на очекуваните движења до крајот на годината се цени дека основните макроекономски агрегати во 1993 година ќе бидат на значително пониско реално ниво од оствареното во 1989 година (односно од периодот пред интензивирање на политичката криза на просторот на поранешната СФРЈ) и тоа: општествениот производ за околу 42%, индустриското производство за околу 50%, вкупните инвестиции во основни средства за околу 45% (стопанските инвестиции дури за 47%), вработените во општествениот сектор за околу 17%, а платите на вработените во општествениот сектор за 40%. Инфлацијата во овој период е зголемена за близу 490 пати.

4. Макроекономските движења во Република Македонија во 1993 година се остварени во исклучително неповолни екстерни околности и во услови на изолација од меѓународните финансиски пазари. Реално е да се претпостави дека макроекономските текови и во наредната година во голема мера да зависат од определени екстерни фактори, надвор од контролата на макроекономската политика на земјата.

II. СТАБИЛИЗАЦИОНА ПОЛИТИКА ВО 1994 ГОДИНА

Цели и задачи

Во 1994 година, со оглед на димензиите и карактерот на макроекономската нерамно- тежа и постојните структурни проблеми, главни цели и задачи на стабилизационата програма ќе бидат:

1. Оттргнување на стопанството од границата на хиперинфлацијата, како неопходен предуслов за успешни структурни реформи. Заради ова антиинфлаторното делување на Програмата има три главни компоненти: (1) повторно да се воспостави дисциплина во платите преку стриктно применување на закон за контрола на платите; (2) насочување на монетарната политика од секторска поддршка на контрола на инфлацијата; и (3) амбициозен пакет на фискални мерки насочен кон намалувањето на определени законски права кои станаа неодржливи поради наглото намалување на стопанските активности и поради губењето на трансферите од поранешна Југославија. Целта на оваа Програма е врз основа на ваквите мерки да се намали месечната инфлација во почетокот на 1994 година под 10%, околу 5% во средината на годината и околу 3% кон крајот од 1994 година, што ќе значи годишна инфлација од приближно 70% (декември во однос на декември).

2. Создавање цврста основа за траен пораст на општествениот производ и на производството преку значително намалување на инфлацијата и со реализација на обемна програма за структурни реформи. При ова посебен акцент ќе и се даде на приватизацијата (претпријатијата, деловен простор и станбен фонд), на санацијата на банкарскиот сектор и на системските промени, со цел да се подобри способноста на субјектите за применување на оваа стабилизациона политика. Меѓутоа, краткорочно гледано, санкциите на ОН спрема СРЈ – Србија и Црна Гора и натаму ќе влијаат врз намалување на индустриското производство, за на крајот на 1993 година тоа да биде на помалку од половина од неговото ниво во 1989 година. Се очекува санкциите да доведат и до натамошно опаѓање на општествениот производ од околу 8% во 1994 година. И покрај песимистичката прогноза, се цени дека таа е реална со оглед на состојбите во економската сфера од кои се стартува и опкружувањето и времето потребно да се намали напнатоста во регионот и да му се овозможи на македонското стопанство пазарна преориентација и повторен пристап на традиционалните пазари и по традиционалните и најрационални патишта.

Се проценува дека со мерките од стабилизационата програма, со очекуваната екстерна финансиска поддршка и со натамошно нормативно и институционално заокружување на стопанскиот систем, од средината на 1994 година производството да заживее.

Политика на доходи

а) Плати и финансиска дисциплина

1. Во 1993 година масата на платите се движи надвор од утврдените рамки на агрегатната побарувачка. По повеќегодишниот остар реален пад на платите (за 40,4% од 1990 до 1993 година), се оценува дека тие во 1993 година ќе регистрираат реален пораст од 26%, што е во дивергенција со изострените негативни движења во реалниот сектор. Порастот на платите во значителен дел се сервисира со ценовно прилагодување кон зголемените трошоци, со кредитно задолжување, со претворање на реалниот во финансиски имот на претпријатијата – односно во плати, што го истоштува стопанството и ги намалува можностите за совладување на шоките од опкружувањето. Практикуваната индексација на платите и социјалните примања кај корисниците на буџетот и социјалните фондови со порастот на платите во стопанството, ја продлабочува фискалната криза и ги зголемува дефицитите.

Значаен контролен елемент во димензионирањето на агрегатната побарувачка во рамките на макроекономската политика за 1994 година ќе бидат платите. Отсуството на јасни сопственички односи, екстерната детерминираност на платите (особено поради демонстрационен ефект во следењето на претпријатијата – лидери), доминацијата на краткорочните преференции во распределбата, го прават неодминливо вклучувањето на платите во матрицата на макроагрегати, со кои е неопходно да се управува поради постигнување глобална економска стабилност.

2. Неконтролираниот пораст на платите доведе до зголемување на бројот на неликвидни и несолвентни претпријатија, што претставува главен фактор кој ги попречуваше обидите досега трајно да се примени антиинфлаторна монетарна политика. Со цел да ѝ се даде поддршка на монетарната политика и да се прекине спиралата плати – цени, ќе се донесе закон со што ќе се обезбеди контрола врз движењето на платите. Досега неевидентираниите финансиски и натурални трансфери во личната потрошувачка кај претпријатијата во значајна мерка ја искривуваат сликата за нивото на платите и за вкупната потрошувачка и може да ја релативизираат рестриктивноста на политиката во оваа сфера. Затоа, овој закон, што ќе се донесе во текот на декември 1993 година исто така ќе пропишува и лимити за надоместоците – другите лични примања. Тој ќе се применува само за вработените во претпријатијата со општествен капитал, каде што работат околу 83 проценти од вкупниот број на вработени, со цел, меѓу другото, да се мотивираат претпријатијата порано да ја завршат приватизацијата.

3. Според законот нето платите по вработен во претпријатијата од стопанството за декември 1993 год. ќе се ограничат на 95% од просечните исплати на платите во овие претпријатија за август – септември 1993, година, усогласени до порастот на трошоците за живот за периодот октомври–декември оваа година, Од јануари 1994 година месечното зголемување на исплатените плати ќе се ограничи на 1,5 процентни поени помалку од стварната месечна инфлација, кога инфлацијата е на или под планираната инфлаторна стапка, и ќе се прилагодат само за половина од остварената инфлација над месечно планираната. Нето платите по вработен во нестопанството за декември 1993 година ќе се ограничат на 92% од августовско-септемвриската основица, усогласени до порастот на трошоците за живот во октомври–декември оваа година. За јануари 1994 година и натаму максималното месечно прилагодување на овие плати ќе изнесува 2,5 процентни поени под стварната ценовна инфлација сè до планираната инфлаторна стапка и само една половина од било која инфлација над месечно планираната.

Со законот ќе се дозволи посебно прилагодување на августовско-септемвриската основица за претпријатијата каде што нето платата по вработен е помала од 75% од просечната основица во стопанството. Усогласувањето на платите кај овие претпријатија ќе се врши најмногу до 80% на разликата помеѓу сопствената основица на претпријатието и нивото од 75% од просечната основица во стопанството. При определувањето на политиката за прилагодување се водеше сметка за зголеменото релативно ниво на платите на нестопанството во однос на стопанството почнувајќи уште од 1990 година и за очекуваното натамошно опаѓање на производството во 1994 година.

4. Со надолно прилагодување на платите кон трошоците на живот, односно со парцијална индексација ќе се обезбеди проектираното ниво на платите во декември 1994 година да биде реално пониско за околу 18% во однос на декемвриските плати за 1993 година (платите во стопанството реално ќе се намалат за околу 16%, а во нестопанството за над 25%).

Со вакво релативно високо надолно прилагодување на платите во 1994 година, нивното просечно годишно ниво ќе оствари реално намалување за околу 10% во однос на просечните плати за 1993 година (стопанството околу 9%, а нестопанството околу 15%). И при реално намалување на просечните годишни плати за 1994 година, сметано за 1993 и 1994 година, платите би имале просечно реално зголемување за близу 6% во однос на 1992 година.

5. Редукција ќе се изврши и во другите лични примања кои се надоместуваат од средствата за заедничка потрошувачка или се исплаќаат на товар на материјалните трошоци. Надоместокот за годишен одмор по вработен ќе се исплатува до 60% од просечната плата во стопанството за последниот месец за кој што се располага со официјални податоци, а исплатата ќе се врши само еднаш во текот на годината (без разлики); надоместокот за исхрана на вработените до 15% од просечната плата во стопанството за последниот месец за кој се располага со официјални податоци.

б) Цени

Цените на производите и услугите во принцип ќе се формираат слободно според условите на пазарот. Значително ќе се намали бројот на производите и услугите чии цени ќе бидат под режим на непосредна контрола. Под режим на непосредна контрола во 1994 година ќе останат само цените на брашното — тип „500” и лебот од тоа брашно од 0,6 кг, на електричната енергија, на нафтените деривати, на превозот во железничкиот сообраќај и ПТТ услугите. Цената на водата (за пиење, пречистување и одводнување на отпадни води), млекото, производството и дистрибуцијата на топлинската енергија, изнесувањето на сметот, погребните услуги, превозот во градскиот и приградскиот сообраќај, премиите за задолжително осигурување од автоодговорност и провизиите во платниот промет ќе се подведат под режим на известување.

За производите под режим на контрола, Владата ќе го утврдува реалното ниво на цените кое ќе ги покрива трошоците (во случај на определени енергетски производи), или ќе обезбеди приход кој е неопходен да се воспостави финансиска одржливост и функционирање на институциите и другите јавни претпријатија.

Во случај на пореметување на пазарот (пореметување на односите помеѓу цените и злоупотребата на монополската положба на пазарот) ќе се применува режим на непосредна контрола на цените и кај други производи и услуги, а особено за производите и услугите кои се од витално значење за животот на населението.

Ќе се пропишат заштитни цени на пченицата, тутунот, јагнињата и јунињата. Заштитните цени на овие производи ќе се утврдат врз основа на најниските производствени трошоци.

Финансирање на јавните потреби

1. Финансирањето на јавните потреби во Република Македонија е во финансиска криза поради економската рецесија, поради порастот на правата и потребата од проширување на одделни функции по осамостојувањето на земјата. Дрстичното намалување на стопанската активност ги усложни проблемите во сферата на јавниот сектор и доведе до зголемување на дефицитот во јавната потрошувачка. Во буџетскиот сектор крајно отежнато се остваруваат планираните приходи и расходи, а во доменот на социјалното осигурување битно е нарушено редовното финансирање. Помеѓу 1991 и 1993 година дефицитот во јавниот сектор се зголеми од 3,6% на 10,1% од општествениот производ, а се оценува дека во отсуство на корективни фискални мерки тој би можел да достигне 13,5% од општествениот производ во 1994 година. Нараснатите дефицити не доведоа до губење на контролата во емисијата на пари благодарение на одржувањето на високи износи на ненамирени обврски кои домашните и надворешните кредитори, што продуцира скриени дефицити во јавниот сектор и банките. Меѓутоа, оваа стратегија е ризична, изложена на постојани притисоци и не отвора простор за соодветно преиспитување и намалување на широко утврдените и дарежливи права, за да се елиминираат фискалните и квази – фискалните дефицити.

Со цел да се спречи брзиот пораст на долгот на државата и втасаните неисплатени обврски неодложна е потребата од преземање на решителни мерки за нивна отплата, а расположивите средства од нето задолжувањето во странство треба да се употребат за програмите за структурни реформи. До крајот на декември 1993 година е нужно да се донесе пакет мерки кои ќе доведат до зголемени приходи од околу 4,0%¹⁾ од општествениот производ и до намалување на расходите од 5,4% од општествениот производ, со што ќе се стават на располагање средства од 2,5% од општествениот производ за социјални програми, за надоместок за невработени и за санација на банкарскиот систем. Се очекува дека овие мерки ќе го лимитираат проектираниот дефицит на јавната потрошувачка на близу 6,0% од општествениот производ во 1994 година.

2. Државниот буџет ќе се финансира од изворни приходи, од побарувања од претпријатија за извршени кредитни обврски преку буџетот и од други извори. Средствата од странство во износ од 202 милиони долари ќе се користат за намирување на кредитните обврски кон мултилатералните кредитори кои не се извршени во текот на 1992 и 1993 година и тие што втасуваат за плаќање во 1994 година во денарска противвредност од околу 178 милиони долари, како и за рехабилитација на банките и за покривање на трошоците на социјалните програми.

Што се однесува до другите расходи на државниот буџет, во оваа Програма се содржани три клучни мерки: (1) субвенциите за земјоделството од буџетот за 1994 година, вклучувајќи ги и дефицитите од 1993 година, ќе се ограничат на 2.624 милиони денари што претставува 1,8% од општествениот производ спрема 1,2% во 1993 година; (2) платите во стопанството ќе го намалат нивото за 15% во споредба со нивото на платите во стопанството, како резултат на мерките предложени во делот на политиката на платите (точка 3). Ова ќе ја намали платната сметка за околу 1,4% од општествениот производ во споредба со состојбите доколку не се преземеа корективни мерки; и (3) буџетот за 1994 година ќе ги ограничи другите тековни расходи (исклучувајќи ги платите, субвенциите за земјоделството, плаќањата на камати, трансферите на организациите и расходите за социјалните програми) на 7.655 милиони денари што претставува намалување од околу 1,4% од општествениот производ.

Средствата за субвенционирање на земјоделството ќе се насочат за обезбедување премии за откупените количества на одделни основни земјоделско-прехранбени производи (пченица, сончоглед, маслодајна репка, шеќерна репка и за млеко); регрес за квалитетно сортно семе (за пченица, пченка, сончоглед, маслодајна репка, шеќерна репка и луцерка); и регрес на дел од каматите по кредитите кои ќе се користат за финансирање на производството и залихите од сопствено производство на пченица, сончоглед, маслодајна репка, шеќерна репка и тутун, производството на млеко и гоењето јуниња и јагниња; како и стоконите резерви од овие производи. Регресот на дел од каматите, по одделни намени и производи ќе се утврдува деференцирано. Височината и начинот на утврдувањето на субвенциите во земјоделството со посебен акт ќе ги определува Владата на Република Македонија. Во буџетот ќе се обезбедат и средствата за финансирање на програмата за развој на земјоделството.

Неопходно е да се преиспитаат и објективно можно намалат расходите на големите буџетски потрошувачи како што се државната администрација и судството, одбраната и јавниот ред и и безбедноста. Рестриктивен приод ќе се примени и за расходите за одделни инвестиции кај корисниците на буџетот, за градбата на граничните премини, за инвестиционо одржување кај општествените дејности, кај расходите за одржување на културните манифестации, стимулации за извоз и средства за материјални трошоци. Одделни расходи во буџетот целосно ќе се укинат: изградбата на станови, компензациите за вештачки ѓубрива и средствата за заштита на растенијата, разни регреси во патниот сообраќај и трошоците за други програми и интервенции во стопанството.

3. Стабилизационата програма треба да обезбеди значително зголемување на јавните ресурси за поддршка на структурните реформи и за социјална сигурност на граѓаните: (1) во републичкиот буџет ќе бидат содржани додатни издвојувања за социјални програми кои ќе изнесуваат околу 0,5% од општествениот производ. Исто така ќе се подобри насочувањето на средства во социјалните програми со тоа што општата субвенција за леб ќе се укине, а средствата ќе се пренесат во програмите за згрижување на домаќинствата со низок доход; (2) како трошок од буџетот за санација на банките е проектиран износ од 2% од општествениот производ во 1994 година. Програмата за санација на банките дополнително ќе се подготви и ќе се применува од средината на 1994 година. Во случај издвојувањето за санација на банките да се покаже дека е превисоко, непотрошените средства ќе се пренаменат за Програмата за заштита на социјално загрозеното население чие финансирање е сè уште ниско во однос на потенцијалното зголемување на побарувачката на овие средства; (3) во републичкиот буџет, средствата на Заводот за вработување – за надоместок за невработените, ќе се зголемат за околу 0,4% од општествениот производ преку зголемување на стапката на придонесот од 0,8 на 1,5% од платите; и (4) за финансирање на пензиите и другите издатоци на пензискиот фонд во 1994 година ќе се обезбедат приходи во висина од 12,4% од општествениот производ, спрема 9,5% во 1993 година. И покрај ова пензискиот фонд и идната година ќе има тековен дефицит од 2,9% од општествениот производ.

4. Осетното намалување на приходите во изминатите години го одразува негативното влијание на опаѓањето на производството и нашата сè уште ограничена способност да го оданочиме приватниот сектор што е во подем. Во програмата се содржани бројни мерки кои имаат за цел проширување на опфатот на оданочувањето и подобрување на собирањето на даноците: (1) бројот на стапките кај данокот на промет ќе се намали од 21 на 3, со општа стапка од 25%, стапка од 5% за прехранбените производи, детска облека, течен гас и електрична енергија; и стапка од 10% за одделни други услуги. Исто така ќе се укинат голем број ослободувања и ќе се воведат плаќање на данок на промет на увоз тогаш кога производите влегуваат во земјата, а не по моментот кога се продаваат на домашниот пазар; (2) ќе се воведат акцизи на нафтните деривати, алкохолот, цигарите, автомобилите и други производи; (3) постојните функции на Службата за општествено книговодство и Министерството за финансии за собирање даноци сега ќе се интегрираат во една – Управа за јавни приходи во Министерството за финансии; и (4) сегашните девет персонални даноци и на доход ќе се консолидираат во еден единствен данок со прогресивни стапки, а ќе се укинат и бројните ослободувања. Со промените во данокот на промет и со воведувањето на акцизите, кои ќе стапат во сила на 1 јануари 1994 година се очекува да се добијат дополнителни приходи од околу 2,6% од општествениот производ, вклучувајќи го и новововедениот надоместок за изградба на гасоводната мрежа.

5. Реформските зафати во стопанскиот систем, особено во фискалната сфера неодојно наметнуваат потреба за реформа на јавните институции и за привлекување и задржување компетентни кадри во државната управа. Заради ова до крајот на јуни 1994 година Владата ќе направи анализа на организацијата на државната администрација и на структурата на органите на државната управа и ќе предложи нова организација на Владата и државната управа.

6. Финансиската позиција на државниот буџет ќе остане мошне тешка наспроти споменатите очекувани заштеди во расходите и зголемување на приходите. Кварталните проекции покажуваат дека програмираните трошоци, вклучувајќи го и планираното расчистување на сите ненамирени обврски спрема Светската банка во јануари 1994 година, можат да се покријат од приходите и очекуваното странско финансирање во износ од 202 милиони долари, вклучувајќи ја донацијата и заемите за премостување во првата половина од 1994 година. Освен ненамирните обврски по основ на замрзнатите девизни штедни влогови, понатаму нема да има зголемување на домашните ненамирени обврски. На тој начин фискалната програма ќе го стопира трендот на одложување на плаќање што особено се изрази во 1993 година. Проекциите за втората половина од 1994 година покажуваат дека државниот буџет ќе биде во состојба да ги исполнува сите планирани трошоци, да ги намира обврските и кон другите мултилатерални кредитори покрај Светската банка и да остане уреден во сервисирањето на долгот кон сите мултилатерални кредитори без создавање домашни ненамирени обврски, освен оние кои се однесуваат на замрзнатите домашни штедни влогови. Сепак ова зависи од можностите на Владата да ги прибере отплатите на обврските од економските субјекти за износот кој што буџетот ќе го плати кон мултилатералните кредитори во името на тие субјекти во 1994 година за да обезбеди навремено плаќање. Во услови на тешка финансиска состојба на претпријатијата во моментот не е јасно до кој степен Владата ќе биде навистина во состојба да ги поврати таквите плаќања. Ова може да го зголеми финансискиот недостиг во текот на втората половина на годината кога очекуваната примена на програмата за санација на банките ќе ја зголеми побарувачката за буџетски средства. Затоа, пред крајот на јуни 1994 година ќе се анализира фискалната позиција на државниот буџет, во консултации со ММФ со цел да се преземаат корективни мерки кои ќе обезбедат операциите на државниот буџет да можат да се финансираат без повторно акумулирање на домашни ненамирени обврски, освен оние кои се однесуваат на споменатите девизни заштеди. Владата нема да позајмува средства од домашните комерцијални банки.

7. Фондот за здравство ќе ги остварува приходите врз постојните стапки и со натамошно користење на средства од хуманитарната и други видови помош. Партиципацијата на граѓаните селективно ќе се прошири и зголеми во однос на сегашната, а височината на партиципацијата во текот на 1994 година, преку валоризација со цените на мало ќе ја задржи реалната вредност.

8. Во текот на 1994 година ќе се согледа можноста за воведување партиципација на корисниците на услугите во средното и високото образование.

Монетарна политика

1. Создавањето на услови за забавување на растот на инфлацијата претставува основна задача на монетарната политика во 1994 година. Тоа подразбира монетарната политика да биде насочена кон редуцирање на агрегатната побарувачка односно преку управување со ликвидноста на стопанството да влијае на урамнотежувањето со понудата. Со редуцирање на потрошувачката не само што ќе се создаваат услови за стабилизирање на стопанските текови, туку истовремено ќе се поттикнува и штедењето преку кое ќе се создаваат и соодветни средства за финансирање на реформите, реструктурирање на стопанството и генерирање на долгорочен неинфлаторен развој.

Од монетарното осамостојување до денес искуството покажува дека стабилноста на пазарот на стоки и услуги е поврзана и со стабилноста на девизниот курс. Влијанието на девизниот курс врз цените се одвива директно по пат на поскапување, односно поевтинување на увезените стоки на домашниот пазар и индиректно, по пат на зголемување на стапката на трошоците на живот заради порастот на цените на увозните стоки и услуги што води кон зголемување на платите, како и по пат на прилагодување на цените на домашните производи кон цените на увозните производи. Истовремено, заради големата варијабилност на брзината на оптекот на парите, во одделни временски периоди не постои висока корелација помеѓу монетарниот растеж и инфлацијата. Согласно ваквото искуство, значајна цел на монетарната политика во идната година ќе биде стабилизирање на девизниот пазар и девизниот курс на денарот.

2. За реализација на Стабилизационата програма е неопходна рестриктивна монетарна политика преку која ќе се постигне амбициозната инфлациона цел, во согласност со основното поместување на фокусот на монетарната политика од секторска поддршка кон контрола на инфлацијата. Монетарната политика ќе се спроведува во услови на постоење на флексибилен режим на девизниот курс. Имајќи предвид дека не се очекува значително зголемување на побарувачката на пари пред средината на 1994 година, паричната маса (M-3) – денарскиот дел се проектира за Првата половина на 1994 година да се зголеми за 29%, и за целата година за 81% во однос на состојбите на крајот од 1993 година. Зголемувањето на примарните пари ќе биде ограничено на 17% за време на првиот квартал и на 12% за време на вториот квартал од 1994 година.

3. Во последното тримесечје на 1993 година Народната банка на Македонија значително ги намали новите реесконтмирања на земјоделските кредити на комерцијалните банки. Се планира ваквото реесконтмирање да се ограничи на 140 милиони денари во првото тримесечје на 1994 година, а по 31 март 1994 година целосно да се укине ново реесконтмирање. Потоа, Народната банка на Македонија повеќе нема да обезбедува селективни кредити од било каков вид. Селективните кредити во првото тримесечје ќе се насочат за формирање залихи (откуп) на тутун и за производство на пченица (прихранување).

4. Укинувањето на селективните кредити е проследено со воведување на постапки и инструменти за пазарна алокација на кредитите и благајничките записи на Народната банка на Македонија. На двете аукции на кредити што се одржаа на 10 и 24 ноември 1993 година, се постигнаа задоволителни ефекти. Меѓутоа, само пазарните каматни стапки нема да обезбедат ефикасна алокација на кредитите, бидејќи во моментот одлучувањето во банките е попречено поради високото ниво на лоша актива и поради тоа што слабата финансиска дисциплина ги прави претпријатијата да не се чувствителни на каматните стапки. Според тоа, се планира да се утврдат максимални лимити како во пристапот во поединечните банки до кредити на Народната банка на Македонија така и на пласманите на кредитите на секоја банка поединечно. Зголемувањето на денарските кредити, по банки, ќе се ограничи на 16% во првиот квартал и 12% во вториот квартал од 1994 година. И покрај ова се цени дека ефикасноста на овој инструмент може да биде еродирана со натамошна капитализација на каматата по заеми на претпријатија кои не се во состојба да ги вратат уредно обврските по кредитите. Ефикасноста на кредитните плафони ќе се разгледува во консултација со Меѓународниот монетарен фонд пред крајот на јули 1994 година.

5. Откако аукцијата на кредитите на Народната банка на Македонија ќе стане целосно ефикасна, есконтната стапка на Народната банка на Македонија ќе се утврдува во согласност со каматната стапка одредена на аукцијата. Во меѓувреме месечната есконтна стапка ќе се одредува на реално позитивно ниво врз остварената инфлација од последните два месеци во која ќе биде вклучена 5% реална компонента. Есконтната стапка нема да се прилагодува на сезонските промени во месечната стапка на инфлацијата.

6. Во согласност со монетарната и девизната политика предложени во оваа Програма, а водејќи сметка за сезонскиот карактер на девизните приливи, утврдени се рамките за нето домашната актива на банкарскиот систем и најниското ниво на нето девизната актива на Народната банка на Македонија²).

7. Каматните стапки на комерцијалните банки (активни и пасивни) ќе се формираат на реално позитивно ниво врз основа на стапката на инфлација и во корелација со есконтната стапка на Народната банка на Македонија.

Политика на надворешниот сектор

1. Макроекономската стабилизација не може да биде трајна без стабилна платнобилансна позиција. Значително влошување на платнобилансните сметки генерира девалвација на националната валута и забрзување на инфлацијата.

Главните три елементи на платнобилансната проекција за 1994 година се: (1) дефицит во трговскиот и тековниот биланс; (2) осетен прилив на долгорочен капитал од странство; и (3) натамошен пораст на девизните резерви.

Планираните приливи на платниот биланс укажуваат дека ќе биде можно да се обезбеди висок степен на рамнотежа на девизниот пазар, релативно непроменет реален ефективен девизен курс и зголемување на резервите во Народната банка на Македонија во 1994 година од 20 милиони долари. Меѓутоа, со оглед на тоа што стопанството е се уште во процес на прилагодување на надворешните шокови кои веќе се случиле, а имајќи ја предвид несигурноста во врска со влијанието на санкциите на ОН против СРЈ – Србија и Црна Гора, состојбата на платниот биланс би можела да биде понеповолна од планираната.

Поради очекуваното неповолно влијание на надворешните фактори и очекуваното опаѓање на општествениот производ за 1994 година, извозот и увозот се проектирани на пониско номинално (доларско) ниво за над 3% во однос на 1993 година. При ваква проекција на извозот и увозот во трговскиот биланс и во 1994 година се очекува да се оствари дефицит од околу 85 милиони долари. Позитивни резултати се цени дека би можеле да се остварат кај размената по основ на услугите и трансферите (официјални и приватни), поради што дефицитот од тековните трансакции би изнесувал околу 44 милиони долари или околу 2% од вредноста на општествениот производ.

Проектираниот дефицит во трговскиот биланс е базиран на претпоставките дека повеќе нема простор за натамошно редуцирање на увозот и дека не е реално да се очекува зголемување на извозот во услови на намалена понуда и неповолно екстерно опкружување.

2. Од битно значење за платниот биланс и за оваа програма е навременото нормализирање на односите со надворешните кредитори со цел да се дојде до странска финансиска поддршка која ќе биде клучна за успехот на програмата. Битен прв чекор во овој правец претставува помошта од Групата донатори во обем што ќе овозможи да ги отплатиме сите ненамирени обврски кон мултилатералните кредитори во 1994 година. Се проценува дека ненамирените обврски кон овие кредитори до крајот на декември 1993 година ќе изнесуваат 137 милиони долари. Сите ненамирени обврски спрема Светската банка во износ од 109 милиони долари ќе се платат пред крајот на јануари 1994 година. Владата ќе започне разговори за расчистување на обврските и со Европската инвестициона банка и EUROFIMA, кои што се мултилатерални кредитори, со цел да оствари нето позитивно задолжување како неопходен услов за успех на Програмата. Откако ќе се расчистат ненамирените обврски кон мултилатералните кредитори, Владата ќе ги намирува стасаните обврски кон овие кредитори и кон Парискиот клуб – за обврските по кредитите кои не подлежат на репрограмирање. Владата ќе отпочне разговори со официјалните билатерални кредитори за рефинансирање или репрограмирање, а има намера да започне преговори и со комерцијалните банки.

Во 1994 година се оценува дека Република Македонија ќе оствари позитивни односи во капиталните трансакции со странство во износ од околу 78 милиони долари. Вкупниот износ на прилив на среднорочен и долгорочен капитал, вклучувајќи ги и средствата од донаторите и кредитите за рефинансирање, се оценува на околу 300 милиони долари, од кои 122 милиони долари од Светската банка. Покрај ова, Стабилизационата програма ќе биде поддржана и од ММФ со 35 милиони долари врз основа на STF аранжманот. Вкупните отплати по порано користени кредити изнесуваат околу 222 милиони долари, од кои 137 милиони долари се ненамирени обврски кон мултилатералните кредитори, а 85 милиони долари отплати кои втасуваат во 1994 година.

3. Битен фактор за заштита на платниот биланс е и пазарно детерминирано, конкурентен курс кој што стимулативно ќе влијае на извозот, на приливот на приватните трансфери, како и за привлекување на странски директни инвестиции.

Со оглед на релативно високата инфлација и релативно ниското ниво на девизните резерви, Република Македонија засега не може да го прифати режимот на фиксен девизен курс. Од друга страна, во малите отворени економии, каква што е нашата држава, кредибилитетот на стабилизационите програми пресудно зависи од стабилноста на курсот. Тоа значи дека флексибилноста на девизниот курс ќе биде ограничена со индиректни мерки (фискални и монетарни рестрикции и контрола на платите). Добро е познато дека тогаш кога политиката на флексибилен девизен курс не е поддржана од монетарната и фискалната политика, доаѓа до поттикнување на инфлацијата. Исто така, искуството на многу земји (а и на поранешна СФРЈ) говори дека ако не се воспостави адекватен сооднос помеѓу платите и девизниот курс, тогаш доаѓа до нарушување на надворешната рамнотежа.

4. Владата се залага да одржи либерален девизен и царински систем со цел да ја поттикне конкуренцијата во рамките на сега нарушениот домашен пазар и да се подобри извозот. За таа цел се планира пред јуни 1994 година да се изврши ревизија на извозните и увозните давачки, системот на квоти и административни постапки со цел да се намалат ограничувањата наследени од поранешна Југославија. За време на програмскиот период, Владата не планира да воведо или да ги зајакне девизните ограничувања, да воведо пракса на повеќекратни девизни курсеви или пак да склучи било какви билатерални платни аранжмани кои не се во согласност со Статутот на ММФ, ниту пак да наметне некои нови увозни ограничувања поради платниот биланс. Крајна цел на политиката на Владата е да донесе нов закон за царински тарифи, во кој ќе се прилагодат царинските стапки на структурата на македонското стопанство, ќе се намали бројот и нивото на царинските стапки, прогресивно елиминирајќи ги сите исклучоци и квоти. Новиот закон за царински тарифи нема да вклучува квантитативни органичувања на увозот (освен на оружје, дроги и друго) и значително ќе го намали бројот на стоките кои се предмет на квантитативни ограничувања, главно за земјоделски производи и за одредени периоди во текот на годината. Во меѓувреме постепено ќе се промени администрирањето (издавањето на дозволи) на одделни квоти со аукциски систем, а приходите ќе му припаѓаат на буџетот. Владата е посебно загрижена што ограничувањето на пристапот на пазарите на индустријализираните земји ќе го ограничи обемот за преориентирање на извозот, и за да го олесни ваквиот пристап, планира да започне преговори особено со ЕУ.

III. СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ

Стабилизационите мерки на макроекономската политика ќе дадат ефекти само на краток рок доколку во текот на 1994 година не се започне и со структурните реформи. Притоа, од посебно значење е структурните реформи да се вршат координирано меѓу банкарскиот сектор и претпријатијата, при што особено треба да се интензивира процесот на приватизацијата и да се извршат соодветни реформи на пазарот на работната сила и во социјалниот сектор.

Реформи во банкарскиот сектор

1. Банкарскиот сектор во Република Македонија е во криза и без реформски зафати на среден рок не е можна негова санација. Основните причини за ваквата состојба се: (1) оптовареноста на банките со големи износи на девизни штедни влогови (близу 1,0 млд. долари); (2) високите долгови и обврски кон странски банки и други кредитори по користените кредити за финансирање проекти на домашни претпријатија од општествениот сектор и приватното земјоделство, а најголем број од тие претпријатија сега се во лоша состојба и не можат да ги сервисираат обврските кон банките; (3) банките во своите биланси поседуваат и денарски депозити со кои се поддржуваа тековните операции на претпријатијата, а кои во голема мерка се обезвреднети. Како резултат на комбинацијата на овие фактори, банкарскиот сектор е технички несолвентен.

Постојната криза на банкарскиот систем произлегува и од неговата сопственичка структура, што води кон тоа банките да обезбедуваат квазифискална поддршка на претпријатијата кои воедно се и нивни сопственици и нивни должници. Затоа основна стратегија на Владата ќе биде до 30 април 1994 година да изврши согледување на состојбите на банките, врз целосна ревизија и извршена по меѓународни стандарди и да предложи финансиско реструктуирање на одделни банки.

Финансиското реструктуирање на банките ќе вклучува комбинација на повеќе мерки и тоа: (1) решавање на проблемот на девизните заштеди со реални извори на средства; (2) преземање од Владата на обврските на банките спрема странство кои не можат да се сервисираат од претпријатијата корисници, откако ќе се постигне договор за ненамирните обврски и каде што е можно отпишување на долгот со странските кредитори; (3) подготвување на програмата за идентификување на постојните загуби на денарските кредити.

2. Во услови на ниско ниво на девизни резерви, решавањето на девизните штедни влогови (чија состојба учествува во општествениот производ со 60%) на товар на фискалните средства на било кој начин дури и со вклучување на решението со јавен долг, е нереално.

Затоа, основната стратегија за решавање на овој крупен проблем е насочена кон нефискално решавање главно со користење во девизни сертификати во процесот на приватизација. Во 1993 година нивото на девизните заштеди е намалено за околу 150 милиони долари со нивно користење при откупот на становите. Понатаму Законот за трансформација на претпријатијата со општествен капитал дава можност за користење на девизните депозити при купување на претпријатијата. Исто така, се предлага и закон за приватизација на деловниот простор, со слична одредба за користење на девизните заштеди. За социјално загрозените девизни штедачи, ќе се обезбедат 950 милиони денари во буџетот за 1994 година. При приватизацијата на банките ќе се согледа можноста за претворање на девизните заштеди во акции за санирање на банките.

3. Сервисирањето на надворешните долгови од страна на банките е крајно отежнато, дури и невозможно. Приоритет на Владата е расчистување на втасаните, а неплатените обврски спрема Светската банка и другите привилегираните меѓународни кредитори.

После зачленувањето во Светската банка и во Меѓународната агенција за развој, Владата ќе започне со преговори со Парискиот и Лондонскиот клуб околу прашањето за регулирање на долгот на Републиката кон овие институции.

Како прва мерка за намирување на обврските спрема Светската банка, Владата започна да ги отплаќа обврските што втасуваат во четвртото тримесечие од оваа година во износ од 7,7 милиони долари.

4. Голем дел од денарските пласмани на банкарскиот систем најверојатно е загуба. Прецизната проценка на состојбата на денарското портфолио ќе биде дел од специјалните ревизии на четирите поголеми комерцијални банки што ќе се спроведе до крајот на април 1994 година,

Владата во соработка со Светската банка ќе утврди ревизиска фирма (една или повеќе) која ќе изврши ревизија на портфолиото на банките во согласност со меѓународните стандарди.

5. Во пакетот на стабилизациони мерки Владата ќе предложи и решение за формирање на агенција за санација на банките, а до 28 февруари 1994 година ќе изврши и кадровско екипирање на агенцијата. Врз основа на подготвена програма за санација на банките и по извршената ревизија за утврдување на состојбите кај одделни комерцијални банки, ќе започне процесот на нејзината реализација.

6. Со оглед на големата експанзија на мали банки се наметнува потребата од порестриктивен приод во издавањето на дозволи за формирање на нови банки, со исклучок на штедилниците.

7. Народната банка на Македонија и Владата ќе го зајакнат регулирањето и контролата на банкарскиот сектор. Ова е долгорочен процес кој бара значително зголемување на искуството што се добива со дневно следење на широк обем на ситуации. Покрај напорите брзо да се воспостави соодветна ревизорска структура Владата има намара да ја забрза примената во следните три подрачја: (1) усовршување на постојната метода за класификација на заемите и барањата за обезбедување според прифатените меѓународни стандарди (вклучувајќи ја и проценката на вкупната финансиска состојба и перспективите на претпријатијата должници, според специјални ревизии) и нивно воведување до 30 јуни 1994 година; (2) вклучување на целите поставени со новиот закон за банките во врска со ограничувањето на директните или поврзаните заеми на акционерите и на големата изложеност на ризик во врска со капиталот на банката; и (3) зајакнување на улогата која ја имаат и која и натаму треба да ја имаат меѓународните ревизорски фирми преку усовршување на потребните ревизорски стандарди. Ова ќе биде покриено со детална анализа на портфолиото на кредитите и на основните оперативни постапки како што се кредитната политика и управувањето со ризикот, како и трезорските и девизните операции.

Реформи во секторот на претпријатијата

а) Приватизација

1. Недефинираната сопственичка структура во општествените претпријатија беше главна причина за економските проблеми – гледано долгорочно. И покрај тоа во Република Македонија по донесувањето на Законот за приватизација на поранешната СФРЈ, 420 македонски претпријатија преку интерни акции беа целосно или делумно приватизирани. Примената на приватизацијата според овој закон се оценува дека не беше во целост регуларна и контролата која е во тек и ќе ги утврди евентуалните злоупотреби кај учесниците во приватизацијата особено со користењето на моделот на емисија на интерни акции. Кај претпријатијата кај кои ќе се утврди дека приватизацијата е извршена нерегуларно, таа ќе биде поништена и тие претпријатија ќе се приватизираат според новиот закон.

2. Во новиот закон за приватизација кој се потпира на стандардни методи, решенијата се насочени кон брзо подобрување на доходноста, со определување на мнозинска сопственост што ќе овозможи новите сопственици веднаш да го преземат управувањето, додека пак во наредите 5 години акциите ќе ги плаќаат во рати во период од неколку години.

Се оценува дека целосна приватизација би можела да се изврши кај сите започнати и кај најголем број средни и мали претпријатија. Ова ги вклучува и претпријатијата делумно приватизирани според стариот сојузен закон.

Врз основа на Законот 600 мали претпријатија со околу 30.000 вработени и 125 средни претпријатија со околу 35.000 вработени треба да достават планови за приватизација до крајот на октомври 1994 година, додека 30 големи претпријатија со околу 50.000 вработени ваквите планови треба да ги достават пред крајот на октомври 1995 година. Меѓутоа, се оценува дека до крајот на март 1994 година најмалку 150 претпријатија со околу 50.000 вработени би можеле да ги достават своите планови за приватизација до Агенцијата, изземајќи ги оние претпријатија кои се правилно приватизирани според поранешниот сојузен закон. Агенцијата за приватизација е надлежна да ги одобри овие планови и таа ќе изготви планови за приватизација за оние претпријатија кои во законскиот рок самоиницијативно не доставиле соодветни предлози.

3. Унапредувањето на конкурентското пазарно стопанство преку брза приватизација и подобреното раководење и зголемената ефикасност на претпријатијата се цени дека е позначајно отколку брзите приходи од продажбата на претпријатијата. За да се одржи брзината на приватизацијата, Агенцијата за приватизација ефикасно ќе ги извршува сопствените обврски по пријавите на претпријатијата за трансформација и ќе го поттикнува целокупниот процес на приватизација преку активен пристап. Заради ова нужно е да се подготви детален план на активностите на Агенцијата за приватизација, вклучувајќи ги аспектите на соодветното финансирање, кадровското екипирање, потребната техничка помош, организација и користењето на надворешна помош. Заради динамизирање на процесот на приватизација на претпријатијата тој постојано ќе се следи и по потреба ќе се преземаат итни активности за модифицирање на аранжманите и доколку е неопходно и на прописите. Ако процесот на приватизација преку индивидуални трансакции и со стандардни методи се одвива многу бавно ќе се воведат дополнителни методи за негово забрзување.

4. За да се заокружи правната рамка за приватизацијата, во подготовка е закон за денационализација во надоместувањето на имотот на поранешните сопственици. Основен принцип ќе биде компензирањето да се врши со отстапување на акции, поради тоа што физичкиот поврат на имотот се цени дека ќе го одложи брзото спроведување на приватизацијата.

5. Во пакетот на стабилизационите мерки ќе се вклучи и продажбата на деловниот простор, за што е неопходно да се воспостави законска регулатива. Се проценува дека вкупната пазарна дејност на деловниот простор во општествена сопственост изнесува околу 150 милиони долари. Процесот на приватизација на деловниот простор во општествена сопственост ќе се остварува програмирано и со динамика што ја диктираат сегашните состојби во користењето на деловниот простор. Приоритет во приватизацијата треба да му се даде на деловниот простор кој бара ангажирање на висок обем на општествени средства за негово одржување и кој е со повисок степен на амортизираност. Доколку се донесе Законот за приватизација до крајот на декември 1993 година се цени дека во текот на 1994 година би можело да се приватизира околу 35% од вкупната површина на деловниот простор, главно со повисок степен на амортизираност, со што би можело да се оствари прилив од околу 25–30 милиони долари.

6. Приватизацијата на станбениот фонд по мај 1993 година значително е забавена. Преземените стимулативни мерки и држењето на ниско ниво на денарската вредност на бодот во однос на пазарниот курс на DEM не ги дадоа очекуваните ефекти. Финансиската исцрпеност и ниското ниво на примањата на сегашните корисници на општествените станови, најверојатно се основните причини за суштествено забавениот процес на продажба на становите во општествена сопственост. Поради ова нужно се наметнува потребата во текот на 1994 година да се согледаат можностите за воведување на нови модели за приватизација на преостанатиот дел од општествениот станбен фонд.

б) Преструктурирање на претпријатијата

1. Установите од областа на општествените дејности и јавните претпријатија кои управуваат со становите, земјиштето и шумите во почетниот период ќе останат во општествениот сектор. Големите инфраструктурни системи и монополите, исто така, нема да бидат вклучени во програмата за приватизација според сегашниот закон.

Со Законот за јавните претпријатија кој се подготвува ќе се уреди кои претпријатија и под кои услови функционираат во областа на јавниот сектор и тоа како во државна сопственост, така и во приватна сопственост на капиталот. Со овој закон ќе се утврдат можности за трансформирање на државните претпријатија од јавниот сектор во претпријатија кои ќе функционираат според Законот за трговските друштва, избегнувајќи сложена административна постапка. Со тоа ќе се овозможи лесен пристап на толку потребните домашни и надворешни приватни инвеститори во овие капитално интензивни сектори.

Во претпријатијата од јавниот сектор ќе се реформира системот на управување при што ќе се одвои сопственичката улога на државата од нејзината политичка и регулативна улога. Посебно ќе се разработат принципите на работењето на претпријатијата во државна сопственост и барањата сврзани со профитабилноста на овие претпријатија. Исто така, ќе се воспостави независен систем на регулирање за јавните установи, со цел да се создаде опкружување поволно за влез и развој на приватниот сектор, за да се спречи монополистичкото однесување и да се заштити јавниот интерес.

2. Претпријатијата од Република Македонија покрај тоа што се тешко погодени од делувањето на надворешните фактори, како што е губењето на значаен дел од досегашните пазари и прекинувањето на врските со традиционалните партнери, поради распаѓањето на СЕВ и на југословенската федерација, од неодамна се изложени и на тешкотиите предизвикани со затворањето на традиционалните патишта север-југ за пристап кон меѓународните пазари. Исто така, некои индустриски гранки, особено тешката индустрија развиена според поранешниот југословенски концепт за индустријализација наследиле структура која не е прилагодена на пазарното стопанство. Како резултат на сите овие фактори претпријатија покажуваат високи загуби од над 10% од општествениот производ. Состојбата се оценува како неодржлива и бара итни корективни активности при што ќе се настојува загубите во текот на 1994 година значително да се намалат.

3. Во согласност со стратегијата за ориентација кон пазарна економија, се оценува дека преструктурирањето на претпријатијата ќе биде иницирано од нивните нови приватни сопственици. Сепак, очигледно е дека определени претпријатија, дури и да не банкротираат, ќе имаат финансиски проблеми поради тоа што нема да бидат атрактивни за приватните инвеститори. Во одделни случаи претпријатијата се релативно големи и неопходен е голем обем на приватен капитал за да бидат откупени според постојниот Закон за приватизација. Оттаму, значаен број на големи претпријатија загубари се очекува да останат, најмалку на среден рок, во општествена сопственост. Поради тоа неопходно е да се иницира или поддржи нивното преструктурирање и пред приватизацијата, за што ќе биде подготвена Специјална Програма за преструктурирање. Во нејзината реализација активно учество ќе има Владина стручна група за преструктурирање на претпријатијата и Агенцијата за приватизација преку новооснованиот Оддел за приватизација и преструктурирање на големите претпријатија. Ова преструктурирање пред приватизацијата ќе има "дефанзивна" природа (финансиска и менаџерска реорганизација, преземање на итни мерки за ублажување на загубите, поделба на претпријатијата на добри и лоши делови, затворање на лошите, ослободување од вишокот на работната сила и веројатно помали технички инвестиции за проширување на тесните грла и заштеда на енергија). Преструктурирањето може да има комплексни последици, социјални, регионални и други. Во такви случаи ќе се врши анализа на секое претпријатие поединечно и ќе се подготви план на акции со активно учество на Владата. За офанзивно преструктурирање кое претпоставува значајни материјални инвестиции, подобро да одлучуваат новите сопственици по приватизацијата. Оваа Програма ќе вклучи и елементи на ликвидирање на претпријатија. Со тоа суштествено ќе се намали трошокот на стопанството за поддршка на неодржливи претпријатија и ќе се овозможи трансферирање на производствените средства од тие претпријатија кон претпријатија кои подобро можат да ги користат за производни цели.

4. За малите претпријатија кои не ќе можат да се приватизираат, неминовно решение ќе биде ликвидирањето и аукцијата на средствата. За средните претпријатија реструктурирањето врз основа на кредитирање може да биде најдобар приод, како што се предвидува и со Законот за приватизација. Притоа, основниот принцип ќе биде да се издвојат и ликвидираат неодржливите делови колку што е можно побрзо и да се направи натамошен зафат за приватизирање на останатите делови.

5. Водечки принцип во реструктурирањето на реалниот сектор ќе биде проценката за економската кондиција и одржливоста на претпријатијата или нивни делови, имајќи ги во предвид посебните околности кои влијаеле или се уште влијаат врз нивното работење. Заради неопходноста од диференциран пристап, ќе се утврдат три групи претпријатија и тоа: (1) претпријатијата од јавниот сектор чии цени се под режим на (административна) контрола при што ќе се анализира состојбата, и до 30 јуни 1994 година ќе се определи јасна ценовна политика со цел да се овозможи таквите претпријатија да станат профитабилни или значајно да ја подобрат финансиската состојба; (2) претпријатијата кои можат да бидат профитабилни доколку се воспостават традиционални меѓународни пазарни и транспортни врски за кои ќе се утврди исклучителен третман до повторното воспоставување на нормалното опкружување; и (3) другите претпријатија ќе бидат поделени во две посебни подгрупи и тоа: а) претпријатија кои ги покриваат или можат да ги покријат варијабилните трошоци и затоа им е потребно финансиското и дефанзивно реструктурирање, и б) претпријатија кои не можат да ги покријат варијабилните трошоци и немаат перспектива, поради што ќе одат во ликвидација.

6. Суштествена движечка сила за интензивирање на процесите на реструктурирање на претпријатијата е соодветниот третман на ликвидацијата. Заради тоа, ќе се усовршува способноста на правосудниот систем, со цел ефикасно и брзо да се соочи со очекуваното зголемување на бројот на случаите за стечај и ликвидација. Ќе се унапреди и работното законодавство со цел претпријатијата да можат да го отпуштат вишокот на вработените на вообичаен начин и со подносливи трошоци на претпријатието.

7. Брзото зголемување на фирмите во приватниот сектор во периодот 1991–1993 година укажува дека приватните претприемачи имаат мошне поволна правна и регулативна рамка во Македонија. И покрај значајните резултати постигнати до сега, нужно е да се преиспита, подобри и зајакне регулативната рамка со што ќе може понатаму да се подобрат и воедначат условите за развој на приватните претпријатија.

Промени на пазарот на работна сила и на системот на социјалната сигурност

а) Пазар на работна сила

1. За да се олесни и поттикне трансформацијата на стопанството, а особено да се овозможи приватизацијата и реструктурирањето на претпријатијата во општествена сопственост, нужно е да се извршат промени на правната рамка и на политиката на пазарот на работна сила. Основната цел е да се овозможи работната сила да се движи слободно од секторите и претпријатијата каде што работниците се вишок во однос на продуктивните потреби кон сектори и претпријатија каде што има потреба. Заради остварување на оваа цел ќе се направи анализа и предложат реформи во законодавството кое ги уредува правилата и прописите со кои работниците можат да се отпуштаат, правата на вишокот на работниците при отпуштањето и одредбите за обезбедување на социјална сигурност на невработените.

2. Проценките покажуваат дека превработеноста во општествениот сектор е околу 30% од вработените. Иако регистрираната невработеност сега е околу 175.000 (околу 22% од работната сила), бројот на работниците кои се отпуштени од работа е релативно мал – помалку од 20.000. Ова делумно го одразува односот кон отпуштањето од работа што доаѓа од работниците кои често се закануваат и организираат штрајкови, но исто така е поврзано и со долгата постапка и високите трошоци сврзани со отпуштањето на работниците. Финансиските средства обезбедени во Буџетот за 1993 година за поддршка на претпријатијата во покривањето на трошоците за отпуштање на работниците (со покривање на трошоците за преквалификација и обезбедување на 24 плати) беа доволни само за 3.900 лица или 9.000 помалку од бројката што ја пријавија претпријатијата.

3. До крајот на декември 1993 година Владата ќе му поднесе на Собранието предлог на Закон за работни односи, во текот на 1994 година и предлог на Закон за вработување. Со овие закони ќе се воспостават принципи на кои се базираат работните односи и политиката на вработување врз искуството на земјите со пазарна економија и ќе се настојува да се воспостави рамнотежа помеѓу заштитата на интересите на работниците од една, и можноста на работодавците да го прилагодат обемот на ангажираната работна сила кон променетите економски услови од друга страна. Овие закони ќе бидат придружени со прописи кои ќе обезбедат нивна операционализација. Исто така и новите закони за учество во управувањето и за јавните претпријатија ќе бидат значајни за дефинирањето на контекстот во кој се остваруваат работните односи и политиката на вработување.

Процесот на реструктурирање на претпријатијата битно е забавен бидејќи сегашното работно законодавство ги мотивира претпријатијата да избегнуваат секаков обид за реструктурирање ценејќи дека е подобро претпријатијата да банкротираат, а со тоа работниците да бидат отпуштени од работа без трошоци за претпријатието.

Заради надминување на недостатоците во работното законодавство, законот за работни односи ќе се направи компатибилен со практиката на пазарното стопанство, при што со промените ќе треба да се обезбеди: (1) работодавачот да има право самостојно да одлучи кога ќе го раскине работниот однос со вработениот; (2) работодавачот да ги информира работниците, Синдикатот и подрачната единица на Заводот за вработување за намерата да ги отпушти од работа работниците; (3) работниците кои ќе бидат погодени со отпуштањето од работа работодавачот да ги извести минимум 6 (шест) месеци пред да ја искаже намерата за престанување на работниот однос; (4) работникот кој треба да се отпушти од работа да добие испратнина (еднократно) во висина од една месечна плата за секои 2 (две) години работен стаж, но најмногу до 12 (дванаесет) месечни плати; и (5) исплатата на отказниот надоместок да падне на товар на работодавачот. Користењето на средствата од отказниот надоместок нема повеќе да биде поврзано со самовработување. Работниците отпуштени од работа на овој начин ќе имаат право да примаат надоместок за невработеност доколку не се во состојба да најдат друга работа или да се самовработат, а воедно тие работници ќе можат да стекнат право да учествуваат во активните програми на пазарот на трудот.

4. За обезбедување на социјална сигурност на работниците кои ќе останат без работа и за повисок степен на спроведливост на стабилизационата политика и структурните реформи, од критично значење е воспоставувањето на систем за поддршка на работниците што ќе останат без работа и сигурни и реални извори на средства за ублажување на социјалните тензии.

Сегашниот систем на обезбедување надоместоци на невработените, во поглед на должината на времето на користење на тоа право, се оценува како дарезлив³). Во текот на 1993 година Заводот за вработување имаше дефицит кој за цела година се оценува на околу 162 милиони денари. Поради дефицитот надоместоците се исплатуваат со задоцнување со што во услови на инфлација уште повеќе се намалува нивната вредност.

Со новиот закон за вработување ќе се предложат определени промени во шемата на обезбедувањето на надоместоците и покривањето на други трошоци на лицата што ќе останат без работа. Тие главно се однесуваат на намалување на времето на користење на надоместокот за сите категории на невработени, максимум до 24 месеци.

Зголемувањето на придонесот од платите на 1,5% од бруто платите, кое ќе се применува од 1 јануари 1994 година, заедно со мерките за намалување на трошоците се цени дека ќе овозможат кон крајот на 1994 година да се постигне финансиска рамнотежа во Заводот за вработување.

Социјално заштитниот надоместок преку Заводот за вработување се оценува дека ќе го користат околу 17.500 лица, кои поради стечај и ликвидација или поради приватизација на претпријатијата и структурните прилагодувања на стопанството ќе останат без работа. Се проценува дека 3.800 работници ќе ја загубат својата работа во 1994 година како резултат на приватизацијата, а работата ќе ја загубат и околу 3.500 лица заради намалувањето на производството и стечај. Доколку вкупниот број на невработените кои можат да бидат корисници на надоместокот надмине 17.500 лица ќе се преземат дополнителни мерки за намалување на расходите во текот на 1994 година, особено со намалување на периодот на користење на надоместокот за невработеност во 1995 година, времетраењето на правото за надоместок ќе биде намалено на максимум една година, почнувајќи од 1 јануари 1995 година. Исто така ќе се води политика да се спречи натамошното зголемување на придонесот од платите на 1,5% од бруто платите заради силните дестимулативни ефекти врз вработувањето, а доколку е апсолутно потребно и неизбежно дополнителни средства на Заводот за вработување, тие ќе се обезбедат преку буџетот.

5. Со решенијата во новиот Закон за работните односи ќе се укине правото на работниците за користење на 24 плати за самовработување и обврската на работодавачот да обезбеди преквалификација на прекубројните работници. Во преодниот период, но најмногу до 30 јуни 1994 година, од средствата обезбедени во буџетот во износ од 300 милиони денари за Програмата за економско реструктурирање ќе се обезбедуваат 24 плати, само за вработените во претпријатијата кои до 15 ноември 1993 година имаат поднесено барање и кое е во процедура на разгледување. Доколку во утврдените рокови не се потрошат обезбедените средства тие ќе се пренесат во Заводот за вработување.

Во текот на првото полугодие од 1994 година ќе се анализираат можностите за воведување нови шеми за стимулирање на самовработувањето. Новата шема би можела да обезбеди капитализација на надоместокот за невработеност, советување, оспособување со нови вработувања и помош во покривањето на инвестиционите трошоци. Исто како и до сега, на корисниците по овој основ ќе им биде забрането користењето на надоместокот за невработеност за период од 4 години. Покрај шемата за самовработување, во текот на 1994 година ќе се направи и студија на активните програми за пазарот на труд кои се проверени во други земји, особено во земјите на OECD и централна и источна Европа. Во рамките на Законот за вработување ќе се разработат решенија за формирање и работење на приватни заводи за вработување.

б) Трошоци за заштита на социјално загрозеното население

1. За социјална одржливост во спроведување на Стабилизационата програма се проценува дека во 1994 година ќе треба да се обезбеди социјално-заштитен трансфер на средства за просечно 45.000 домаќинства со околу 180.000 членови, што е значително повеќе во однос на изминатите 18 месеци.⁴)

2. За покривање на зголемените социјални трошоци до крајот на 1994 година ќе биде донесена Програма за заштита на социјално загрозеното население. Покрај очекуваното зголемување на опфатот на населението со Програмата и со другите инструменти кои ќе се донесат до крајот на годинава, ќе се извршат и определени измени во социјално-заштитната политика. Во приходите на семејството ќе се вклучат и приходите од имот, а во расходите ќе се обезбеди на домаќинствата со 1–2 члена да им се распределат релативно повеќе средства по член на домаќинството во однос на домаќинствата со 4–5 лица. Исто така ќе се обезбеди надоместокот за заштита на социјално загрозеното население за вработените, пензионерите и другите граѓани што остваруваат приходи, да претставува разлика помеѓу исплатената плата односно друго примање и социјално заштитното ниво утврдено за соодветно домаќинство.

3. За реализација на Програмата за заштита на социјално загрозеното население и за обезбедување на граничното ниво на социјална издржливост на населението во државниот буџет за 1994 година се обезбедуваат средства во износ 1.500 милиони денари или 1,02% од општествениот производ спрема 250 милиони денари или само 0,35% од општествениот производ во 1993 година. Од предвидените средства во буџетот за 1994 година околу 580 милиони денари се пренасочени како непосреден трансфер за посиромашните групи население од средствата кои до 1993 година се даваа за општа компензација во цената на лебот.

4. Покрај средствата за финансирање на Програмата за заштита на социјално загрозеното население, во државниот буџет се обезбедени 950 милиони денари за сервисирање на дел од девизните заштеди на граѓаните при што ќе се почитува социјалната стратификација на граѓаните. Овие средства ќе се користат за социјална заштита на девизните штедачи, за покривање на трошоците на лекување од одделни болести во земјата и странство, за образование (плаќање на трошоците за школарина) и за покривање на дел од трошоците за погреб и за свадби.

5. Поради острите материјални ограничувања во земјата, за покривањето на очекуваните социјални трошоци ќе се користат дел од непотрошените средства кои ќе се издвојат за санација на банките и средства од екстерна помош. И со хуманитарната помош несомнено ќе се обезбеди определена релаксација на проблемите во социјалната сфера.

Доколку екстерната поддршка и помош отсутствува, објективно ќе се наметне потребата од натамошно преиспитување на социјално-заштитното ниво и редуцирање на некои од утврдените права, се разбира со зголемен ризик во спроведување на стабилизационата политика и на структурните реформи.

в) Промени во пензискиот систем

1. Расходите за исплата на пензиите е највисока компонента во социјалната мрежа. Тие бележат и највисока динамика на пораст во однос на другите социјални елементи. Поради ова и состојбите во пензискиот фонд се најкритични. Финансирањето е нередовно, а кумулиран е голем дефицит. Пензиските расходи во 1993 година изнесуваат околу 30% од вкупните расходи на јавната потрошувачка и го зголемија учеството на 13,4% во општествениот производ спрема 8,3 во 1992 година. Во голем дел нивото и зголемувањето на трошоците е резултат на примена на регулативата за предвремено пензионирање, но и на високо утврдените одделни права според постојниот систем. Всушност просечната пензија во август 1993 година достигна 82% од просечната плата, а старосните пензии со полн пензиски стаж (40 години мажи) се повисоки од просечната плата за близу 10%.

2. Поради ваквите состојби доцнењето во исплатата од пензискиот фонд се зголемија од 1 месец на почетокот на 1993 година на 2,5 месеци во ноември, а предвидувањата укажуваат дека во отсуство на корективни мерки доцнењето ќе се зголеми на 5 месеци до крајот на 1994 година. Дефицитот во пензискиот фонд во 1994 година во отсуство на корективни мерки ќе се зголеми на 5,9% од општествениот производ.

Неможнота да се исполнат финансиските обврски кон пензионерите ја наметнува потребата од неодојни промени во пензискиот систем, со воведување на мерки за намалување на пензиските трошоци. Во таа насока ќе се преземат следните мерки и промени во законската регулатива: (1) промени во тековното усогласување на пензиите – пензиите за декември 1993 година ќе изнесуваат 92% од утврденото право за месецот. Пензиите почнувајќи од јануари 1994 година ќе се усогласуваат на ист начин како и платите во нестопанскиот сектор, односно за 2,5 процентни поени побавно од остварената стапка на трошоците на живот кога таа е на или под таргетираната стапка, односно за само 50% од разликата, доколку остварената стапка е повисока. Пензиите кои се двојно повисоки од просечната пензија ќе се усогласуваат со 70% од правото за усогласување на пензиите утврдени со закон. Предложената измена ќе го намали односот на просечната пензија во однос на просечната плата од сегашното ниво од околу 82%, кое е високо според меѓународните стандарди, на околу 74% на крајот од 1994 година; (2) промени во пензискиот систем – постојните две шеми за предвремено пензионирање и за докуп на стаж (вклучувајќи ги и војската и полицијата), што доведоа до зголемување на бројот на пензионерите од 20% во текот на изминатите 18 месеци, ќе се укинат, ќе се зголеми старосната граница за пензионирање (со 20 години пензиски стаж) на 63 години за мажи и 60 години за жени по половина година секоја година почнувајќи од јануари 1994 година; ќе се зголеми старосната граница за пензионирање на жените со 15 години пензиски стаж на 63 години по половина година секоја година, почнувајќи од јануари 1994 година, постепено ќе се промени основницата за пресметување на пензиите за сите пензионери за да се опфати вкупниот работен стаж; и ќе се намали стапката на утврдување на пензиските примања на 80%, од пензиската основа со полн пензиски стаж, наместо сегашната од 85%; (3) промена на стапката на придонесот за пензискиот фонд – од 18 на 20% од бруто платите.

Овие мерки кои ќе влезат во сила на 1 јануари 1994 година се планирани да ја подобрат финансиската состојба на пензискиот фонд, со што ќе се намали дефицитот од 5,7% во 1993 година на 2,9% од општествениот производ во 1994 година. Дефицитот може да биде дури и помал ако бројните мерки за зголемување на ефикасноста во собирањето на придонесите од платите дадат навремени резултати.

Со вклучување на странски експерти ќе се изврши и сеопфатна ревизија на надоместоците и на финансиската положба на пензискиот фонд со цел да се воведат мерки кои ќе можат да го отстранат дефицитот на пензискиот фонд во 1995 година. Во случај овие мерки да не бидат доволни за елиминирање на дефицити на пензискиот фонд во 1995 година, ќе се предложат дополнителни мерки со цел да се избегне користењето на краткорочни кредити од банкарскиот систем и натамошното зголемување на стапката на придонесот од платите. Зголемувањето на стапките на придонесот од платите може да предизвика пореметувања на пазарот на труд и да го зголеми одбегнувањето на плаќањето придонеси од страна на претпријатија кои веќе се соочуваат со значителни финансиски тешкотии.

3. Во текот на 1994 година Владата ќе продолжи со зафатите за реформа на пензискиот систем со подготвување на студија за целокупниот пензиски систем. Студијата ќе се

насочи кон воведување дополнителни мерки за зголемување на ефикасноста, капиталот и за подобрување на финансиската одржливост на пензискиот фонд. Дополнителните согледувања ќе ги вклучат отстранувањата на сите трошоци кои не се поврзани со придонесот од пензискиот фонд, стеснување на можноста за натамошно прифаќање на социјалните пензионери, отстранување на дополнителните додатоци за пензионерите со пензија под минималното ниво, еднаква распределба на придонесот од платите меѓу работодавачите и вработените со цел придонесот на вработените во фондот да се направи јасен. Студијата исто така треба да го оцени воведувањето на актуарска шема на пензионирање што ќе овозможи да се олесни транзицијата за постарите работници отпуштени поради реструктурирање на претпријатијата и да се подобри ефикасноста на пазарот на работната сила. Мерките што ќе бидат предложени во студијата ќе се достават до Собранието до 30 јуни 1994 година.

4. Реформата на постојниот пензиски систем ќе биде во насока на ограничување на улогата на Владата во оваа сфера и за промовирање на приватното штедење и на шемите за приватно осигурување. Заради исполнување на овие цели ќе се предложи ново законодавство за уредување на целосно приватно финансирани пензиски шеми како дел од развојот на финансискиот сектор. Овие шеми целосно ќе ги поврзат индивидуалните придонеси со очекуваните бенифиции и ќе им овозможат на поединците да штедат за сопствено материјално обезбедување во староста.

IV. ДОГРАДБА НА СТОПАНСКИОТ СИСТЕМ И НА ДРЖАВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ

1. Во текот на 1993 година е направен значителен напредок во заокружувањето на стопанско-системската рамка со донесувањето на голем број на закони од повеќе подрачја на стопанскиот систем, како што се приватизацијата, банкарството, економските односи со странство, царините, концесиите и финансиско-сметководственото подрачје. Во стабилизациониот пакет се вклучени и законите од даночната сфера, за финансирање на јавните потреби, за работното законодавство, пензискиот систем и други.

2. Во идната година нужно се наметнува потребата од натамошна доизградба на стопанскиот систем со донесување нови закони во неколку подрачја и со натамошно прилагодување на постојните закони на концептот за пазарна економија. Затоа во текот на првата половина на 1994 година Владата ќе му предложи на Собранието закони од подрачјата за: организацијата на работата на претпријатијата (за трговски друштва, за јавни претпријатија, за јавни служби, за државна управа), за приватизација на банките, за стечај и ликвидација (за банкротство), за трговија.

3. Со цел да се подобри способноста во практичната реализација на макроекономската политика особено во фискалната и монетарната сфера ќе се формираат нови институции иманентни на пазарните стопанства и ќе се унапредува работата и организацијата на постојните. Заради ова во Министерството за финансии ќе се формира управа за собирање на даноците и ќе се предложи царинската служба да биде под негова директна контрола. Со новиот Закон за буџет од институцијата за платен промет ќе се бара да му доставува на Министерството за финансии целосни и навремени информации за финансиската состојба на сите делови на јавната потрошувачка. Одговорноста за деталното планирање на расходите и приходите ќе се централизира во Министерството за финансии кое исто така ќе биде одговорно за сите домашни државни задолжувања или гаранции. Народната банка на Македонија ќе ја развива својата способност да применува политика на покоординиран начин на работењето, потпирајќи се исклучиво на пазарни методи. Покрај новите аукции за рефинансирање, наскоро ќе заврши постапката за организирање на аукции на благajничките записи на Народната банка на Македонија за апсорбирање на ликвидноста. Народната банка на Македонија со помош на странски експерти, ќе го унапреди своето работење во другите области на централното банкарство, особено во областа на банкарската супервизија.

4. Ненавременото обезбедување или лошиот квалитет на основните макроекономски статистички податоци, што ја одразува обработката на статистичките податоци на поранешното сојузно ниво и на сè уште рудиментарните институции за ваква обработка, го усложнуваат применувањето на макроекономската политика. Почетните чекори неопходни за разрешување на овие проблеми, во кои се вклучени и препораките на мисиите на ММФ за техничка помош, се следните: (1) се планира да се собираат статистичките податоци за банкарскиот систем директно од самите извори, а од јануари 1994 година да се објавува монетарен преглед во рок од еден месец од истекот на извештајниот период во стандардна меѓународна прифатена форма. Исто така, ќе се започне со воведувањето на нов план за сметки за Народната банка и комерцијалните банки изработен врз принципи кои ќе бидат од корист за статистиката, надзорни цели и цели за внатрешна контрола; (2) до крајот на декември 1993 година ќе се воведат нова буџетска класификација; (3) ќе се собираат и објавуваат статистичките податоци добиени од царинарницата за увозот и извозот во рок од шест недели од истекот на извештајниот период. Ќе се лоцира обврската за собирањето на статистичките податоци за тримесечните остварувања на платниот биланс во Народната банка на Македонија со цел да се подобри квалитетот и навременоста на тие статистички податоци. Републичкиот завод за статистика ќе ја интензивира работата на проектот за воведување нова методологија на Системот за национални сметки.

V. СЛЕДЕЊЕ НА ПРОГРАМАТА

1. Реализацијата на Стабилизационата програма ќе биде постојано набљудувана, а најмалку еднаш во секој квартал од 1994 година ќе се даваат и конкретни оценки. Критичен период во спроведувањето на програмата ќе биде првиот месец, кога се очекува највисок месечен пораст на цените, но и висока побарувачка поттикната од еднократните зголемувања на платите и другите примања пред донесувањето на Законот за контрола на платите.

Првата заедничка проценка на успехот и на резултатите од спроведувањето на Стабилизационата програма, со ММФ и со Светската банка, ќе се изврши во текот на јуни 1994 година.

Заради тоа Владата ќе формира група за следење на програмата составена од министри и одделни функционери која месечно ќе го оценува извршувањето на програмата и ќе предлага преземање навремени корективни мерки во случај да не се извршува програмираната политика.

2. Применувањето на квантитативните цели на Програмата ќе се провери до крајот на јуни 1994 година, кога во консултациите со ММФ и Светската банка ќе се одредат и квантитативните цели и структурните насоки за втората половина за 1994 година. Заради ова Владата постојано ќе се консултира со ММФ и со Светската банка и ќе им ги доставува сите потребни информации во врска со извршувањето на програмата. Со оглед на големата неизвесност околу развојот на надворешната состојба во 1994 година, целите на програмата постојано ќе бидат разгледувани.

VI. ФИНАНСИСКИ АРАНЖМАНИ СО МЕЃУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИСКИ ИНСТИТУЦИИ

Од критично значење за реализацијата на Стабилизационата програма е обезбедувањето на странска финансиска поддршка. Постојат реални можности за склучување на финансиски аранжмани (STF) со Меѓународниот монетарен фонд, од што се очекува во 1994 година трансфер на капитал во износ од 35 милиони долари за поддршка на платниот биланс.

По стекнувањето на статус на член на Меѓународната банка за обнова и развој се очекува склучување на финансиски аранжмани со кои во 1994 година ќе се обезбеди повлекување на нови кредитни линии во износ од 122 милиони долари за економска обнова и за поддршка на структурните реформи.

Се очекува и Европската банка за обнова и развој да учествува во финансирањето на неколку значајни проекти во износ од најмалку 40 милиони долари.

Ќе се настојува што е можно поскоро, но најдоцна до крајот на јуни 1994 година, да се постигне договор со ММФ за натамошна проекција на Стабилизационата програма врз основа на што би се склучил Stand-by аранжман или пак некој друг сличен финансиски аранжман. Истовремено, Владата ќе настојува да обезбеди натамошна поддршка на Стабилизационата програма, посебно во делот за структурните реформи и од Светската банка.

Оваа стабилизациона програма се објавува во „Службен весник на Република Македонија“.

Број 23-3471/1
15 декември 1993 година
Скопје

Претседател на Владата
на Република Македонија,
Бранко Црвенковски, с.р.

---

¹) Зголемени приходи се очекуваат од: промените во стапките на данокот на промет и воведувањето на акцизи (вклучувајќи ги и наменските средства за гасификација) во височина од 2,6% од вредноста на општествениот производ; зголемување на стапката за пензискиот фонд (од 18% на 20%) во височина од 1% од вредноста на општествениот производ; и зголемување на стапката на Заводот за вработување (од 0,8% на 1,5%) во височина од 0,4% од општествениот производ.

²) Рамките се утврдени во проекцијата на монетарно-кредитната политика за 1994 година и Одлуката за девизната политика и проекцијата на платниот биланс за 1994 година.

³) Републичкиот завод за вработување им обезбедува на невработените надоместок за невработеност и преквалификација, компензација на трошоците за селење сврзани со повторното вработување и здравствено и пензиско осигурување. Според постојните решенија работниците кои останале без работа поради стечај и ликвидација на претпријатијата имаат право на надоместок за невработеност за месеци, а оние кои останале без работа поради утврден технолошки вишок во периодот на ”платен одмор” имаат право на надоместок за невработеност кој варира во распон од 3 месеци до 36 месеци во зависност од работниот стаж. Сите надоместоци за невработеност се плаќаат во височина од 50% од просечната плата во стопанството од последните 3 (три) месеци, но најмалку од 80% од минималната плата.

⁴) Програмата за заштита на социјално загрозеното население се вовеле во мај 1992 година и ова право го користеа околу 6000 семејства. Во мај 1993 година социјално-заштитното право го користеа околу 24.000 домаќинства (80.000 лица), а до крајот на 1993 година се очекува ова право да го користат околу 35.000 домаќинства (околу 120.000 лица) или 6% од населението.